

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ПОНАД УСЕ!

Видання Історичного клубу "Холодний Яр"

2026 рік
Серпень
Число 8 (486)

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

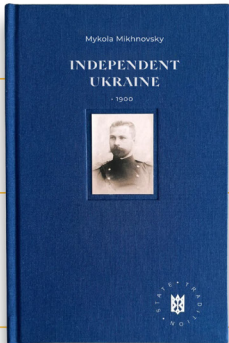
Неможливе потребує трохи більше зусиль

Передплатний індекс 33545

САМОСТІЙНА УКРАЇНА: ВІД ІДЕЇ ДО ДІЇ

Перша у США презентація
англомовного видання книги Миколи
Міхновського "Самостійна Україна"

ГОЛОВНА ПОДІЯ

15 червня 2026 року
19:00

Український національний музей
2249 W Superior St, Chicago

СПІКЕРИ

UAVOICE

Максим Коляденко

співзасновник
БФ Glory UA

Роман Коваль

президент Історичного
клубу «Холодний Яр»

Ольга Сидій

голова ГО
UA Voice

У червні 2026 р. англomовне видання праці Миколи Міхновського 1900 року "Самостійна Україна" було презентоване у Чикаго, Вашингтоні, Бавнд-Бруку та Нью-Йорку – у межах міжнародної адвокаційної кампанії "Самостійна Україна: від ідеї до дії".

До США завітала українська делегація у складі Романа Ковалю, Максима Коляденка та Ольги Сидій. Разом із презентацією англomовного видання "Самостійної України" команда також представила діяльність оборонного кластера "Glory UA" як приклад сучасного втілення державницьких ідей у практичних оборонних рішеннях.

На запрошення Організації оборони чотирьох свобод України англomовне видання "Самостійної України" ми представили 13 червня під час урочистих заходів з нагоди 80-річчя діяльності організації. Окрема презентація відбулася 15 червня в Українському національному музеї в Чикаго за підтримки ООЧСУ, організації "Помаранчева хвиля" та Української федеральної кредитової спілки "Самоміч". 17 червня презентацію організував Союз українців Америки – в Українському культурному центрі в Бавнд-Бруці (штат Нью-Джерсі). Разом із книгою Миколи Міхновського Роман Коваль презентував і свій фільм "Краса правічна Михайла Горлового" (оператор Юрій Дереневський). А 18 червня книгу представлено в осередку ОУА "Самоміч" у Нью-Йорку на Манхеттені.

Учасники заходів мали нагоду ознайомитися з одним із перших програмних текстів українського самостійницького руху, який закликав ідейні основи боротьби за незалежну Українську державу. Президент Історичного клубу "Холодний Яр" Роман Коваль наголосив: "Провідна думка Міхновського: «Українська нація мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія!» 125 років тому ця думка вважалася фантастичною, еретичною, нездійсненною, а тепер Росія не тільки хитається, а й горить і палає. Щодня ми бачимо нові пожежі. Російське небо – чорне від диму. Росію можна перемогти. Україна, її союзники і партнери довели це. І кожен з нас може внести свою лепту в розвал Росії, здійснити фантастичну – і шляхетну! – мрію Миколи Міхновського".

Англomовне видання "Самостійної України" покликано представити американському читачеві джерела української державницької думки. Книга орієнтована на українську молодість у діаспорі, університетські бібліотеки, дослідницькі центри та політичні кола США. Її мета – допомогти міжнародній аудиторії краще зрозуміти історичні передумови сучасної російсько-української війни та витоки українського прагнення до свободи.

Співзасновник "Glory UA" та меценат видання Максим Коляденко зазначив: "Не раз подорожуючи Сполученими Штатами, я звернув увагу, що в культурних центрах представлена велика кількість видань, які пояснюють американську історію, цінності та шлях державотворення. Україна також повинна мати власну серію книг, які простою та доступною мовою розповідають світові про нашу історію та боротьбу за свободу. Ми не могли оминати постать Миколи Міхновського – одного з тих, хто заклав фундамент української державницької думки. Тому прагнули створити видання найвищої якості, гідне представити Україну в англomовному світі. Сьогодні Україну досі недостатньо розуміють за кордоном, а тому нам потрібні компактні, змістовні та якісні книги, які допоможуть пояснити, на якому історичному фундаменті ґрунтується наша боротьба за незалежність. Ми хочемо, щоб ця книга стала доступною для студентів, дослідників, політиків і всіх, хто прагне краще зрозуміти Україну. Водночас кошти від її поширення дадуть змогу переказувати українські державницькі тексти іншими мовами світу. Для нас важливо, щоб міжнародна аудиторія знала: боротьба України за свободу, гідність і право на власну державу триває вже не одне століття. Америка добре розуміє цінність свободи, і я сподіваюся, що ця книга знайде свого читача та продовжить подорож світом".

Директорка програм Фундації Кієво-Могилянської академії в Америці Марія Климчак наголосила на важливості поширення українських історичних джерел англійською мовою: "Такі видання допомагають американському суспільству краще зрозуміти український історичний досвід та витоки сучасної боротьби за сво-

боду. Поєднання дослідницької роботи Романа Ковалю та меценатської підтримки Максима Коляденка стало прикладом того, як зберігати та поширювати українську національну пам'ять далеко за межами України".

Важливою частиною адвокаційного туру став візит 17 червня до Вашингтона, де кампанію "Самостійна Україна: від ідеї до дії" було представлено під час міжнародної конференції "Summit XIV: Ukraine's Wartime Report Card", організованої American Foreign Policy Council. Конференція об'єднала американських експертів, дослідників, представників аналітичних центрів та друзів України для оцінки прогресу держави у сферах безпеки, демократії, економіки, національної інтеграції. У межах панелі, присвяченої українській національній ідентичності, співзасновниця UA Voice Ольга Сидій наголосила: "Українська ідентичність ґрунтується на свободі, гідності, відповідальності за власну державу та праві самостійно визначати своє майбутнє. Саме тому сьогоднішня боротьба України є продовженням багатовікової боротьби за державність. Ми показуємо зв'язок між історичною спадщиною та сучасністю: Микола Міхновський закликав до власної держави та власного війська, а сьогодні ці ідеї втілюються в діях українських військових, інженерів і новаторів. Яскравим прикладом є батальйон «Signum» – один із перших підрозділів, який ще у 2022 році почав системно застосовувати FPV-дрони на полі бою. Історична пам'ять, громадянська відповідальність та інноваційність стали основою української стійкості та важливими складниками сучасної української ідентичності".

Під час конференції перші примірники англomовного видання "Самостійної України" отримали вірні друзі України – співзасновник US-Ukraine Foundation Роберт Макконнел, президент American Foreign Policy Council Герман Пірхнер та член Парламенту Канади, тінюовий міністр оборони Канади Джеймс Безан.

Під час зустрічей у США було представлено діяльність "Glory UA" – об'єднання українських виробників оборонних технологій та громадських ініціатив, які працюють на посилення обороноздатності України. Особливу увагу було приділено співпраці з батальйоном «Signum» – одним з піонерів застосування FPV-дронів у російсько-українській війні. Американські партнери ООЧСУ в Чикаго – Павло Бандрівський, ООЧСУ – Микола Грицьковян, Федеральна кредитівка та Асоціація "Самоміч" – Роман Яківський, Український національний музей – Галина Парасюк, Союз українців Америки – Наталія Павленко та "Самоміч" у Нью-Йорку – Леся Слободян отримали пам'ятні постери з автографом "Швайгера" – пілота "Signum", який уперше застосував FPV-дрон-камікадзе, а також книгу Миколи Міхновського.

"Glory UA" допомагає об'єднувати виробників, інженерів та бойові підрозділи навколо розвитку оборонних технологій. Разом із «Signum» ми підтримували перші ініціативи із застосування FPV-дронів на фронті та створювали умови для прямої взаємодії між розробниками й військовими, щоб швидко вдосконалювати рішення на основі бойового досвіду. Сьогодні «Signum» разом із провідними українськими підрозділами працює над новим етапом розвитку безпілотних технологій – створенням дронового ППО. Це приклад того, як українські інновації трансформуються в реальну перевагу на полі бою", – підбив підсумок Максим Коляденко.

"Glory UA"

ЛИЦАРСЬКІ ТРАДИЦІЇ

19 червня в літаку з Нью-Арка до Кракова читав спогади Юрія Артюшенка "Події і Люди на моєму шляху Боротьби за Державу. 1917 – 1966", які мені подарувала в Чикаго Галина Парасюк. Ділюся фрагментом, який може зацікавити і наше вояцтво. Нехай цей увійде в їхнє серце.

"Завжди при згадці про полки Мазепинський, Богданівський і Чорних Запорозжців та взагалі при згадці про Запорозький корпус, – писав Юрій Артюшенко, – у мене постає образ патріархальної родини. Власне, такою патріархальною родиною в моїм уявленні була кожна частина Запорозького корпусу, бо кожна мала старе бойове ядро, яке на місці вибулих командирів вилонювало із себе самих нових командирів-патріархів..."

Командирами дивізій і полків Запорозького корпусу – ще й на чужині – були відомі військові постаті старих бойових кадрів корпусу, що були животворчим

джерелом лицарських традицій, бойового духу й завзяття Запорозжців. Жаль, мало хто з них залишив по собі писані спогади, що мали б заповнити прогалини в золотім літопису наших збройних змагань за власну суверенну державу".

У книжці Юрій Артюшенко висловив думку, що Визвольна боротьба, попри несприятливі обставини і "низьку національно-державну зрілість провідної верстви та мас", започаткувала "нову еру, в якій національно-державні традиції нашої доби стали основою дальшої тяготи історично-національно-державної думки й національно-державного чину". Вважав, щоб здобути державу, найперше треба "створити державу духу".

Роман КОВАЛЬ

На світліні – старшини Богданівського полку. Над р. Айдар, серпень 1918 р.

СТАРШИНА 1-го КОЗАЦЬКОГО (лізніне — 1-го Серпуховського і потім 3-го Запорозького) ІМ. ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПІШОГО ПОЛКУ після проробів командира полку полк. Олександра Шаповала в серпні 1918 р. на демаркаційній лінії на кордоні України з Московщиною на р. Айдар на Харківщині: 1) сотн. Свистульський — помічник полк. полку, 2) хор. Вологитка — адютант полку, 3) хор. Монкевич Борис, 4) сотн. Богучацький — ком. куріня, 5) хор. Вилар Іван (сидить старшина-кадровий у полку), 6) урядовий Півненко — діловод, 7) урядовий Пилип Бойко — скарбник, 8) Желізнякський, 9) хор. Пархоменко — командант штабу полку, 10) хор. Сафронів, 11) значк. (поручч.) Колясник — забитий в бою під Тирасполем, 12) значк. Салогуб — господар полку, 13) хор. Самійленко Степан — ком. кулем. сотні, 14) ... ком. кін. сот., 15) ... 16) Олешко, 17) хор. Редька М., 18) значк. Базилевський Пилип, 19) хор. Романовський, 20) хор. Тернавський, 21) хор. Івако, 22) значк. Березинин, 23)хор. Кисіль, 24) хор. Буцало. — Респу не розпізнаю.

"ПУШКІНІСТІВ" – НА СМТНИК ІСТОРІЇ

Одеський окружний адміністративний суд поставив крапку в історії т. зв. Ізмайльського пушкінського товариства. Ця організація майже 29 років маскувала під культурну діяльність просування російських наративів, літератури, "слов'янської культури" тощо.

Позов про припинення діяльності товариства подадо Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції – після відповідного звернення СБУ.

За даними слідства, діяльність товариства мала ознаки анти-

української пропаганди, діяв навіть так званий Клуб юних пушкіністів, де десятиліттями виховували шанувальників "руського міра". Окрему увагу правохоронці звертають на можливі зв'язки засновника організації Ігоря Андріанова з проросійськими структурами та медіа.

Символічно, що саме в час, коли Україна платить найвищу ціну за свою свободу, зникають осередки російського впливу, які роками намагалися видавати імперську пропаганду за "культурну спадщину".

Дмитро ПРОДАНИК

Цитата дня

"НЕЗБОРИМА НАЦІЯ" – ЦЕ
МАЛЕНЬКА ГАЗЕТА ПРО
ВЕЛИКІ СПРАВИ ВЕЛИКИХ
ЛЮДЕЙ УКРАЇНИ.

ЮЛІЯ, бібліотекарка з Кривого Рогу

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

“ПОЛЯКАМ СЛІД БУТИ ОБЕРЕЖНІШИМИ...”

Норман Дейвіс – видатний британський історик валлійського походження, професор Оксфордського університету, відомий своїми фундаментальними науковими працями з історії Європи, Польщі та Британських островів. Одним із найкращих досліджень історії Польщі у світі є класична двотомна праця Нормана Дейвіса “Боже ігрище”.

4 липня 2014 р. у варшавському палаці Бельведер Норман Дейвіс офіційно отримав польське громадянство за його величезний внесок у популяризацію польської історії у світі. Окрім цього, у 2012-му він був нагороджений

найвищою нагородою країни – орденем Білого Орла.

29 червня 2026 р. професор Норман Дейвіс дав інтерв'ю для польського видання “Wiadomości Onet”. У розмові з польською журналісткою Магдаленою Рігамонт видатний учений продемонстрував надзвичайно глибокий, зважений аналіз та історичну позицію. У час, коли емоції навколо спільного минулого зашкалюють, він пропонує те, що сьогодні є найбільшим дефіцитом, – об'єктивні нюанси та контекст.

Ось кілька моментів із цього резонансного інтерв'ю Нормана Дейвіса, які найбільше привертають увагу.

Про УПА та Волинь: “Ми маємо сказати прямо: загалом УПА не була злочинною організацією. Її головною метою була легітимна боротьба проти окупантів за незалежність своєї країни... Те, що сталося на Волині, безперечно є жакливим злочином, проте некоректно приписувати провину за це всьому українському народу. Йдеться про дії окремої радикальної фракції всередині визвольного руху” (це був кривавий епізод кривавої війни між автохтонами українцями і польськими колоністами. – Ред.).

Про роль Степана Бандери: “Степан Бандера перебував у німецькому концтаборі Заксенгаузен, коли відбувалися масові вбивства поляків, і ці події розгорталися не за його прямим наказом”.

Про рішення Президента України: “Те, що зробив президент

України, не має нічого спільного з Волинню. 90 % [воїнів] УПА не мали нічого спільного з Волинню. Невже президент Зеленський мав відмовитися вшанувати 90 % героїв УПА? Сучасна повага до УПА в Україні базується на їхній зятяжній та жертвній боротьбі проти радянської і німецької окупації, а не на подіях Волині”.

Попередження про політичну ескалацію та стратегічну помилку польської влади: “Ця справа коштуватиме Польщі в майбутньому... Саме в той момент, коли Україна перебувала на 5-му році війни з Росією, польські урядовці дали Росії дуже корисний привід для пропаганди. Східна імперія століттями нав'язує світові свою інтерпретацію історії, а від сварок між Варшавою та Києвом завжди виграє лише Кремль”.

Заклик до мудрості замість шоу: “Я вважаю, що полякам слід бути обережнішими в тому, що вони говорять про Україну та її історію. Зараз не час для гучних політичних шоу та ультиматумів. Потрібно дочекатися завершення війни, а потім створити спільну незалежну Комісію правди та примирення за прикладом Південно-Африканської Республіки”.

“Полякам слід бути обережнішими у тому, що вони говорять про Україну та її історію...” – висновок історика Нормана Дейвіса.

Nik BRON
Переклад Романа Андрусяка.

ПРИЧИНИ ВОЛИНСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1943 РОКУ

Історики завжди думають історично. А історичний підхід передбачає вивчення причин того чи іншого явища, бо нічого нізвідки не виникає.

Тож чому в 1943-му наші предки-українці підняли на Волині велике повстання проти Польщі? Бо за 23 роки перед тим Варшавський сейм (17 грудня 1920 р.) односторонньо ухвалив спеціальний акт про надання землі воякам Війська Польського.

Цей акт передбачав безоплатне (!) надання земель на т. зв. Східних кресах – у Східній Галичині, на Поділлі та Волині, особливо тим воякам та добровольцям Війська Польського, які служили на фронті, та інвалідам (ст. 2). Інші вояки та інваліди могли купувати землю (ст. 5). Площа ділянки, що надавалася одному польському військовослужбовцю, не могла перевищувати 45 (!!!) га (ст. 5). Військові поселенці-осадники (Osadnicy Wojskowi) сплачували податок тільки через 5 років після початку користування.

З огляду на те, що Східна Галичина та Поділля були густонаселені, землі польським воякам-осадникам роздавали переважно на українській Волині. Українське населення Волині сприйняло це вороже, бо на їхні землі почали масово заселятися польські військові з родинами – вони сприймалися як вороги та окупанти. А вже перед тим регулярне Польське Військо воювало проти Української Галицької армії та Армії УНР, у яких служили й українці, народжені на Волині.

Зважаючи на те, що в 1920 – 1930-х роках Волинь була повністю під окупаційною (хоча й визнано міжнародними угодами) владою Польщі, початкові виступи місцевого сільського люду не мали масового характеру, тож придушувалися польською жандармерією.

Однак, коли у 1941-му на Волинь прийшли німецькі війська, ситуація докорінно змінилася – Польща втратила свої владні інститути і жандармерію на Волині, а поль-

ський уряд намагався керувати діями підпільної Армії Крайової аж із Лондона.

Натомість на Волині виникає УПА, яка стала на захист українських селян, що потерпали від німецько-польської влади (пізніше – російсько-радянської).

Отже, через більш ніж два десятиліття після ухвалення Варшавським сеймом “Акта про надання землі воякам Війська Польського” на українській Волині в 1943 р. спалахнуло національно-визвольне повстання проти польської окупаційної влади з її несправедливими законами.

У збройній боротьбі загинуло, за різними підрахунками, до 25 тисяч польських військових осадників-окупантів та членів їхніх родин, яких сучасна польська націоналістична історіографія чомусь трактує як “мирне населення”. Від рук польських вояків Армії Крайової загинуло близько 20 тисяч українців.

Насправді це було не “мирне польське населення”, а військові поселення поляків-колоністів на українській Волині. Кожен малий поляк з дитинства вчився військового ремесла, бо народився в родині військових і входив до Армії Крайової.

Ото така “наша спільна історія”... Якщо польські політики не знають справжньої історії свого народу, то українські історики допоможуть їм дізнатися правду.

Як завжди з вами на бойовому посту історичного фронту

Тарас ЧУХЛІБ, доктор історичних наук, полоніст, сержант резерву ЗСУ

На світліні – Тарас Чухліб з вірною читачкою Людмилою. Київ, Андріївський узвіз, 2021 р.

“ГОРНІМОСЯ ДО СВОГО!”

1917 року в Києві за 15 копійок можна було купити брошуру з таємним листом полтавського губернатора Олександра Багговута, написаного на початку 1914 р. міністрові внутрішніх справ Російської імперії Миколі Маклакову.

У ньому губернатор висловлював тривогу з приводу “сепаратистських настроїв” та “зростання українського руху в Україні”. Він пропонував контрзаходи: “Необхідно субсидіювати деякі газети у Києві, Харкові, Полтаві й Катеринославі з метою боротьби з українським рухом... доводити кровний зв'язок народностей великоросійської та малоросійської... пояснювати, що ніколи ніякого «українського» народу не було... «внедряють» у свідомість молоді поняття про єдину, нероздільну Росію, пояснюючи слово «Україна» як «окраїна»... розповідати про «економічні зв'язки малоросійських губерній з великоросійськими”.

Багговут писав, що в газетах, що субсидуються, треба невтомно

писати про необхідність загальнодержавної російської мови, наголошувати на її “багатстві”, а про малоросійську писати як про “мову простонародну, яка не має літератури і майбутнього”.

Полтавський губернатор пропонував до шкіл брати на роботу лише великоросів. Те саме і щодо інспекторів, директорів народних училищ та місцевого духовенства. А ще обов'язково возити учнів “всіх навчальних закладів у якомога більшій кількості в Москву, Нижній Новгород та інші історичні місця Росії”.

Ось такий “культурний діалог”!

Розуміючи бажання москалів звести зі світу наш народ, я десятиліттями пропагую ідею тотального ігнорування російської літератури – і “високої”, і низької. Адже, читаючи Льва Толстого, ми в цей час відкладаємо убик твори Лесі Українки. Читаючи Лермонтова, ми в цю мить відмовляємо собі в щасті пізнати творчість Олени Теліги. Гортаючи томики імперського поета Пушкіна, ми залишаємо на потім геніального поета-бранця Василя Стуса. Цей ряд безкінечний, адже за час існування нашої держави відкрилися океанічні глибини української культури, невідомі нам. Життя не вистачить пізнати їх. Отож розриваймо павутиння змосковценьня і горнімося до свого! Пізнаваймо рідне і дороге! Життєвого часу так мало!

Роман КОВАЛЬ

На світліні – Роман Коваль і Ганна Счасна, дружина сл. п. “Сім'янина”. Презентація книги “Здолати Росію” у м. Дніпрі, 25 січня 2019 р.

ЦВІТ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

До Дня Незалежності України 2007 р. в Черкаському обласному краєзнавчому музеї я відвідав першу персональну виставку скульптора Дмитра Бур'яна. Він тоді ще був учнем школи.

Одразу впало у вічі – натхненне обличчя хлопчини в дещо замалій вишиванці. Він світився якимось дивовижним незбагненим світлом. Юнак ніяк не від загальної уваги, але коли мова заходила про його роботи, він із захопленням переповідав про техніку роботи, задум, чому саме так вирішив реалізувати своє бачення.

Виставка була сформована переважно зі скульптур і композицій із пластиліну. “Це український Мікеланджело або Берніні”, – така прийшла думка. Витончена техніка, досконале відображення деталей, побудова композицій, відчуття симетрії і дотримання форм. Вразлив батальні роботи з козаками. Було очевидно, що при народженні Бог поцілував його в чоло... Уже на першій персональній виставці відчувалося, що мені пощастило доторкнутися до чогось великого!

Подальші персональні виставки (у Черкаському художньому і краєзнавчому музеях та музеї Кобзаря) відкрили Дмитра ще і як талановитого графіка та портретиста.

Особливу повагу викликало рішення скульптора долучитися до лав ЗСУ. На жаль, при виконанні бойового завдання він зник безвісти.

Дмитро Бур'ян – цвіт української нації. Вірю, що Творець, який дав цій людині такий непересічний талант, зберіг йому і життя.

Валерій ДАНИЛЕВСЬКИЙ, кандидат історичних наук

ЗАПРОШУЄМО ДО НАШОГО МУЗЕЮ

Музей історії Визвольної боротьби в с. Ставидлах відкрито 27 вересня 2025 року. Він охоплює історичні події від зародження козаків до нинішньої боротьби України проти російської навали. Історія нашої країни – це постійна боротьба з ворогами, які прагнули захопити наші землі. І козаки нашого села, заснованого на скіфських поселеннях, мовчки не спостерігали...

У лютому 1920 р., під час Першого зимового походу, у нашому селі перебував 1-й кінний полк Чорних запорожців Петра Дяченка. Побував у наших краях і поручник Армії УНР Юрій Горліс-Горський, осавул 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру. У романі “Холодний Яр” описав своє перебування в нашому селі. У Ставиднянській волості діяв легендарний отаман Ларіон Загородній.

Колекція музею поповнюється. Нещодавно нам подарував свої книги Роман Коваль, зокрема “Сто історій Визвольної війни” та “Шляхетні серця”. У музеї – вишиті рушники та картини, вишиті жителями села, фотографії діячів Армії Української Народної Республіки. Є й сучасні засоби озброєння армії.

Створити музей допоміг староста с. Ставидел Владислав Кивгило, директор Олександрівського краєзнавчого музею Василь Білошапка (член Історичного клубу “Холодний Яр”), директор Центральноукраїнського обласного краєзнавчого музею Борис Шевченко та власник садиби Чорних запорожців Дмитро Смільяк.

Запрошуємо відвідати наш музей. І поринуть у вирій буремних подій становлення Української держави. До зустрічі!

Володимир КИВГИЛО, директор громадського Музею історії Визвольної боротьби, с. Ставидла

ПОЕТЕСА ЗІ СВІТУ МРІЙ ПРО УКРАЇНУ

Учора несподівано згадав дівчину, яка давно-давно приїжджала до мене з Чернігівщини зі своїми віршами. І вірші, й сама дівчина були не від світу цього. Але в її віршах безрим була сув'язь несподіваних метафор, дивовижних образів, які свідчили про інтенсивне духовне життя та всеосяжну любов до України. Для неї Батьківщина була трепетним сенсом життя.

Дух дівчини був антиматеріальним. Вона не думала про побут, про створення сім'ї, я був впевнений, що в неї ніколи не було хлопця. Малі статки не хвилювали її.

Худенька, красива, ніжно-делікатна і страшенно сором'язлива. Вона боялася потривожити, створити комусь незручність. Її щирість і безпосередність були дитячими.

Як же звали її?!

Я відчув тривогу. Ні, я маю згадати її ім'я! Може, Марія?.. Токар?

Виручив Віктор Рог, бо вона і до нього ходила як до редактора газети “Шлях перемоги” зі своїми віршами.

– Марія Столяр, – сказав Віктор. –

Ми допомогли видати її поетичну збірку.

– Уже років десять як про неї нічого не чути.

– Що ви! Значно більше.

Віктор погодився з моєю оцінкою дивовижної Марії. У ті роки я не дуже вважав її поетесою, а тепер думку змінив. Таж вона жила в поетичному світі любові до нашого народу! Вона за натурою палка поетка!

Чи жива Марія?.. Якесь печаття нещасливої долі вже тоді лежало на ній. Радію, що оцим спогадом залишив її у пам'яті українського народу. Якби ж я ще зберіг її фотографічний відбиток...

Про себе Марія Столяр сказала скромно-мало: “Я народилася 10 червня 1967 р. в с. Тертишки на Чернігівщині... Закінчила філологічний факультет Ніжинського педінституту. Працювала сільським учителем, газетарем. За яскраво виражену прихильність до Руху була звільнена з посади оглядача культури нівської райгазети зятятим комуністом паном О. Нестеренком... Друкувала свої поетичні твори в часописах “Україна”,

МЕМОРІАЛ КОЗАКАМ-ДОБРОВОЛЬЦЯМ

Про потребу створення Пантеону Історичний клуб “Холодний Яр” говорив із 1997 року. Не тільки говорив, а й творив його. Своєрідним Пантеоном став Холодний Яр, що розкинувся на землях заповідника “Чигирин” та Мельничанської сільської ради, а тепер і Національного природного парку “Холодний Яр”.

23 квітня 2019 р. на найвищій точці Холодного Яру Історичний клуб “Холодний Яр” та командування 93-ї ОМБр “Холодний Яр” відкрили пам’ятний знак полеглим воякам 93-ї ОМБр “Холодний Яр” – неподалік Мотриного монастиря.

Навколо нього за 4 роки (під час 27-х вшанувань героїв Холодного Яру) Історичний клуб “Холодний Яр” відкрив Меморіал козакам-добровольцям. Сталося це 18 червня 2023 року. У той день поклали пам’ятники борцям, які загинули в боротьбі за Українську державу, – Олемові КУЦИНУ-“КУМУ” (командир 49-го батальйону “Карпатська Січ”, Герой України – посмертно), Андрієві ЖОВАНИКУ-“ТАТАРИНУ” (Історичний клуб “Холодний Яр”, командир V Легіону, Герой України – посмертно), Герою України Дмитрові КОЦЮБАЙЛУ-“ДА ВІНЧІ” (ДУК “Правий сектор” і 67-ма ОМБр), Героєві України (посмертно) Тарасові БОБАНИЧУ-“ХАММЕРУ” (ДУК “Правий сектор”).

На меморіальних знаках викарбувані слова героїв: “Щоб перемогти, мусимо перенести війну на територію РФ” (Олег Куцин); “Загинуті в бою за Україну – це честь та привілей” (Андрій Жованик); “Вистоюмо, переб’ємо та виб’ємо їх з усіх українських земель та переможемо!” (“Да Вінчі”); “З ворогом не має бути жодних домовленостей. Наш шлях – жорстка і безкомпромісна боротьба” (Тарас “Хаммер”).

На Покрову 2023 р., під час 28-х вшанувань героїв Холодного Яру, на Меморіалі козакам-добровольцям споруджено горельєфи воїнові-поетові Юрію ДАДАКУ-“РУФУ”, аеророзвідникам – Олемові СОБЧЕНКУ-“ЧОРНОМУ”, Юліанові МАТВІЙЧУКУ-“БОБРУ” (тепер Герой України – посмертно) та Денисові АНТІПОВУ-“БУКУ”.

22 червня 2024 р., під час 29-х вшанувань героїв Холодного Яру, на Меморіалі козакам-добровольцям відкрито пам’ятники козакам, які полягли за волю України у 2022 – 2023 роках. Ось імена героїв: Павло НАКОНЕЧНИЙ-“ІСТОРИК”, співзасновник ГО “Поклик Яру”, боець 73-го центру ССО ЗСУ; Олександр ПАСТУХ-“ДОВБИЙ”, головний сержант 3-ї роти 2-го стрілецького батальйону ім. Тараса Хаммера 67-ї ОМБр ДУК; Олексій РУБЦОВ-“СОЛДАТ”, заступник командира 4-ї сотні ОЗСП “Азов” (2015 – 2016), командир взводу 49-го ОСБат “Карпатська Січ”, командир взводу розвідки 72-ї ОМБр ім. Чорних запорожців, командир взводу розвідки 58-ї ОМБр ім. гетьмана Івана Виговського, старший лейтенант ЗСУ; Віктор ШАРИЙ-“ПАЛАНКОВИЙ”, Крайовий отаман Бугогардівської паланки Українського козацтва, командир взводу 28-ї ОМБр імені Лицарів Зимового походу ЗСУ, доброволець УДА (з 2017).

18 травня 2025 р., під час 30-х вшанувань героїв Холодного Яру на Меморіалі козакам-добровольцям відкрито пам’ятники полеглим борцям за Українську державу. Ось їхні імена: БУКАРЬОВ-“БІЛЮТУР” Дмитро, заступник командира Окремого загону спеціального призначення НГУ “Азов” (з артилерії),

полковник (посмертно); ВОРОБКАЛО-“ГРЕК” Андрій, доброволець УДА, командир мінометного розрахунку 9-го Окремого стрілецького батальйону ЗСУ, бойовий медик; КАРАСЬ Володимир, козак 142-го Центру ССО ЗСУ; СТРИЛЕЦЬ-“ТЯЖ” Ярослав, старший матрос (водолаз-підричник) ССО; НАЗАРЧУК-“ФРІЦ” Олексій, доброволець ОДЧ “Карпатська Січ”, командир відділення 5-ї ОШБр; ЛЮБУНЯ-“ІНСТРУКТОР” Володимир, козак Вінницького полку ім. Івана Богуна, доброволець полку “Азов”, козак спецпідрозділу Нацгвардії “Донбас” (гранатометник-протитанкіст).

Голова оргкомітету 27-х, 28-х, 29-х і 30-х вшанувань Роман Коваль, заступники – Богдан Легоняк, Леся Островська.

4 жовтня 2025 р., під час 31-х вшанувань борців за волю України, на Меморіалі козакам-добровольцям встановлено ще шість пам’ятних горельєфів козакам, які загинули в бою за Україну. Ось їхні славні імена: КУЗЬМІН-“АРГО” Тарас, командир 3-го (іспаномовного) взводу 3-ї сотні ОДЧ “Карпатська Січ”, головний сержант 3-ї сотні 49-го ОСБат ЗСУ; ЮЩЕНКО-“КАПА” Олександр, командир відділення 25-ї Окремої бригади охорони громадського порядку НГУ, головний сержант 13-ї бригади оперативного призначення НГУ “Хартія”; КОНОВАЛ-“НОРД” Сергій, командир 2-ї роти “Сталева сотня” 2-го стрілецького батальйону ім. Тараса Бобанича-“Хаммера” 67-ї ОМБр ЗСУ, лейтенант; СОБКО-“ПАПАЙ” Павло, стрілець 118-ї Окремої бригади ТрО ЗСУ; ПЕДЧЕНКО-“СТЕР” Степан, головний сержант 1-ї піхотної роти 99-го ОЛБат 1-ї ОМБр ЗСУ; СТОРОЖЕНКО-“ТВОРЕЦЬ” Руслан, старший матрос, старший оператор 1-го загону ССО 73-го морського центру ім. кошового отамана Антіна Головатого.

Під час 32-х вшанувань героїв Холодного Яру, 23 травня 2026 р., на Пантеоні Героїв біля Мотриного монастиря (на найвищій точці Холодного Яру) встановлено пам’ятник небесним воякам “Карпатської Січі” та горельєф героям російсько-української війни. Ось їхні імена: Олександр ГРАЧОВ-“ГРАФ”, командир 3-ї стрілецької роти 9-го Окремого стрілецького батальйону, капітан ЗСУ; Дмитро КІЗИМОВ-“ЛУТАНЬ”, учасник АТО (2015 – 2016), вояк батальйону ім. генерала Сергія Кульчицького та в/ч 3102 “Хартія”; Мирослав МИСЛА-“МИСЛИВЕЦЬ”, історик, ідеологічний референт ВГО “Сокил”, член ВО “Свобода”, доброволець батальйону спецпризначення “Січ” (з літа 2014), стрілець ОДЧ “Карпатська Січ” (2015 – 2016), командир взводу 93-ї ОМБр ЗСУ, молодший лейтенант ЗСУ; Михайло НІКОЛЕНКО-“СОУП”, штурмовик 3-ї роти 1-го мехбатальйону 3-ї ОШБр ЗСУ; Віктор ПАНАСКО-“ІРАНЕЦЬ”, молодший сержант, командир підрозділу 67-ї ОМБр, учасник націоналістичного руху з 15 років, командир Чернігівського обласного осередку ВО “Тризуб” ім. Степана Бандери, сотник Майдану, доброволець ДУК “Правий сектор”; Андрій ПРИЙМАЧЕНКО-“АРХАНГЕЛ”, полковник, командир 1-го Окремого штурмового загону спеціального призначення “Омега”, Герой України (2024, посмертно); Микола СОЛЯР, онук козака Армії УНР Корнія Соляра, член “Правого сектору” (2014) та УНСО, доброволець батальйону “Донбас” (із 2015), вояк 24-ї ОМБр ім. короля Данила і

128-ї ГШБр, оператор “Стугни” 72-ї ОМБр ім. Чорних запорожців; Олексій СТАРІКОВ-“АЛБАН”, матрос, стрілець-снайпер 505-го Окремого батальйону морської піхоти; Петро ХИЖНЯК-“ДД”, курінний Черкаського куреня Українського козацтва, головний сержант 95-ї ОДШБр ЗСУ; Ігор КЛИМОВИЧ-“АФРИКА”, молодший лейтенант 3-ї Окремої штурмової бригади ЗСУ, поет, фотохудожник, історик, реконструктор.

Голова оргкомітету 31-х і 32-х вшанувань героїв Холодного Яру Богдан Легоняк, заступники – Роман Коваль, Леся Островська.

Скульптор усіх пам’ятників – Ігор Семак, архітектор – Олександр Бучацький.

На Меморіалі козакам-добровольцям поховано Героя України (посмертно) Георгія ТАРАСЕНКА, командира “Фрайкору”, та козака з Головкивки Андрія ЛУГОВОГО, який загинув неподалік м. Суджі на Курщині 6 грудня 2024 року.

У червні 2025 р. на Меморіалі козакам-добровольцям споруджено пам’ятний знак нацгвардійцям, які загинули в боротьбі за волю України.

3 жовтня, під час XXXIII вшанувань героїв Холодного Яру поставили нові пам’ятники полеглим за Україну. Ось імена козаків, яких вшануємо цього дня:

Максим КРИВЦОВ-“ДАЛІ”, поет, кулеметник 3-го Окремого полку ССО ім. князя Святослава Хороброго, Герой України (2025, посмертно).

Валерій КІНДЗЕРСЬКИЙ-“ІНЖЕНЕР”, командир взводу 93-ї ОМБр “Холодний Яр”, лицар ордена “Народний герой України”, лицар ордена “За мужність” III ст., лицар ордена “За мужність” II ст. (посмертно).

Іван САВКА-“ШУТАЙ”, лейтенант ЗСУ, командир стрілецької роти 133-го Окремого батальйону 114-ї бригади Сил ТрО, правнук останнього карпатського опришка Миколи Шугая та його брата Івана, воїна УПА.

Ігор ДЯЧЕНКО-“ГОПРИ”, головний сержант стрілецького взводу 49-го ОСБат ЗСУ “Карпатська Січ”.

Володимир КІМЛИК-“ВАГНЕР”, вояк “Правого сектору”, нагороджений відзнакою “Холодний Яр” Олександр ВОРОБИЙОВ-“ПТАХ”, доброволець ДУК “Правий сектор” (з 2015; командир “Да Вінчі”), засновник і керівник військово-патріотичного клубу “Воля Холодного Яру” та ГО “Бойові мурахи”, лицар ордена “За мужність” III ст. (посмертно).

Володимир МУКАН-“БЛИСКАВКА”, лейтенант ЗСУ, журналіст, кандидат філологічних наук, науковий редактор, лицар ордена Богдана Хмельницького III ст. (2023; посмертно).

Євген ШЕВЦОВ-“ТРИХ”, помічник стрільця-гранатометника 79-ї Окремої десантно-штурмової бригади, писав вірші у стилі реп.

Принцип Євгена Шевцова “Ми знаємо, за кого і за що вмираємо” могли повторити й інші хлопці, яких вшануємо 3 жовтня під час під час XXXIII вшанувань героїв Холодного Яру.

Козакам слава!

Роман КОВАЛЬ, президент Історичного клубу “Холодний Яр”
Київ

ЦІНА НАШОГО ЖИТТЯ

Зелених чоловічків зі зброєю й наплічниками я засік здалека, а штучний інтелект ефпівішки виділив кожного з двох на екрані моїх окулярів прямокутною рамкою. Чудово. Веду. Шури озирються на небо, певно, почули пташку. Забігають у напіврозвалену хату. Обережно підлітаю.

З грудей тече знайоме тепло й плавно розливається до шиї. У роті з’являється сталевий присмак... Так всередині прокидається мисливець.

Мисливець за тими, хто несе нам смерть. Дронари рахують свої “обнулені” цілі. Мені більше подобається вести облік життів – тих, хто вцілів з нашого боку, бо я знищив тих, хто прийшов їх убивати.

Десь почув, що в середньому на одного нашого “200-го” припадає п’ять знищених орків. Чи правда, не знаю, але мені ця цифра сподобалася, ось і рахую: не поклав десять ворогів, а врятував ще двох наших.

Тож в мене вже майже півсотня врятованих, і сьогодні треба це число округлити, і якщо вийде, то за рахунок цих двох.

Залітаю у вибите вікно. Оглядаюся. Іноді хробаки нападають на дрон, можуть стріляти в нього, кидатися зброєю, палицями. Марна справа. Стріляти в дрон – це як тикати палицею в міну: тільки швидше здохнеш.

Нікого не бачу.

У роті все пересихає... Адреналін, бляха.

Облітаю інші кімнати, заглядаю за кожну стіну, обстежую розбиті меблі: нікого.

– Вони всередині. Ніхто звідти не виходив, – доповідає побратим, який на “мавику” спостерігає зверху за будинком й веде розвідку.

Розвертаюся, підіймаюся вище, головне – не стукнутися об стелю. Бачу шафу... Трясця! Як у мене вдома... була... Запах маминого мила, яке вона клала поміж речей, і той самий зрадливий скрип дверцят, коли викривали під час хованок: “Ага! Попався!”

Згадалася батьківська квартира... Наш будинок, двір, де з хлопцями грав у футбол, а там далі – наша школа... Але школи вже нема... Двору нема... Квартири нема... Будинку... Міста... Батьків... Усе зруйновано вщент цими шурами, які прийшли в чужу хату, щоб заховатися в моїй шафі...

Я підлітаю впритул до ледь прочинених дверцят. Крізь щілину проглядається всередині тіло, яке дивиться переляканими очима й без упину хреститься, хреститься, хреститься...

– Ага! Попався! – шепочу я.

– Що? – перепитують товариші.

– Треба ще камікадзе, – кажу старшому. – Один шафу розхрещачить, інший доб’є, якщо хтось виживе.

Чекаю, коли підлетить інший птах. Вдивляюся в обличчя цієї людини. Вона теж десь росла, мала рідний дім, батьків, країну. А зараз сховалася, як щур, і молиться, сподіваючись на спасіння. Не буде тобі спасіння – ні на землі, ні на Небі.

І нема до тебе ні жалю, ні люті – лише чистий розрахунок. Не стане тебе – значить, залишиться хтось із наших: товариш, друг, брат чи проста добра людина, яка колись захистить мене, дружину, сина та наших нащадків.

І так, є ще одне: мені вкрай потрібно сьогодні округлити власний рахунок врятованих до п’ятдесяти. Бо чомусь вірю, що коли в майбутньому число стане зовсім круглим, то не треба буде моєму синові, коли виросте, вести свій рахунок.

Підлітає птаха побратима. Я ховаю свою за стіну.

– Є! Хай йому грець! – чую крик товариша. На екрані пил від вибуху, що виходить із-за стіни. Чекаю кілька секунд, поки той осяде, і неспішно влітаю до кімнати.

Розтрощена шафа, розкидані речі з неї, трохи щось димить. Один орк, певно, “200”, інший “300”, дивиться на мене й плаче. Сука, не підняв руки догори, не кинув зброї, з якою прийшов, не здається – просто плаче. Від болю, від безпорадності, від такого свого життя – не знаю, і не хочу розбиратися.

Підлітаю впритул. Язик дерев’яніє. У грудях усе стискається до болю. Серце вискакує. Дихання завмерло...

Екран замерехтів і вмить погас: в очах – чорна темрява порожнечі. Ми всі вмерли одночасно: ворог, птаха та я.

Тремтячими руками знімаю окуляри й мружу повіки. Холодний піт по спині. Тільки зараз помічаю, наскільки крижаний, наче в мерця, мої руки. Вони ще тремтять, але зараз буде відкат: тепло всередині поступово наповнює життям тіло, і за мить з’являється хибне відчуття власної всемогутності й неймовірне полегшення. Заспокоююся, удари серця сповільнюються... і відчуваю неспосильну знемогу.

Кожний успішний виліт камікадзе – це маленька смерть. Спершу адреналін, потім – дофаміновий вибух, і нарешті – чорна надлюдська втома. Тіло стає чужим. Така ціна життя.

Хапаю пляшку води та заливаю в себе рятівну вологу, спостерігаючи, як хлопці збирають мені нову пташку. Через кілька хвилин знову виліт – нове поховання на врятованих життях.

Юрій СТАНШЕВСЬКИЙ

Наш рахунок: ПриватБанк, 26008005024514, ІСТОРИЧНИЙ КЛУБ ХОЛОДНИЙ ЯР ГО, ЄДР-ПОУ/ДРФО 41265356, Столичне ГРУ 5, МФО 305299.

Рахунок № **UA98305299000026008005024514** (гривня).

Призначення – благодійний внесок. Можна здійснити пожертву і за к’юар-кодом.

Рахунок картки ПриватБанку надамо за тел. 096-439-77-42.

Друзі, хто мандрує Черкащиною і захоче вшанувати борців за волю України, ось місце розташування нашого Меморіалу козакам-добровольцям у Холодному Яру.

Адреса: с. Мельники Черкаський р-н Черкаської обл.
Геолокація: <https://maps.app.goo.gl/C1ii4faF53Lz8vVN6>

Світлини Меморіалу Григорія Юрика. Травень 2026 р.

ЧОРНОШЛИЧНИК ЛАВРО КЕМПЕ

Лавро Кемпе народився 22 серпня 1901 року. Отже, цьому славному чоловікові 125! Тож уже публікуємо наш нарис із майбутньої книги “Діти у Визвольній війні. 1914 – 1920-ті рр. Історії, життєписи, спогади, документи”.

У споміні про Степана Паладійчука Лавро зазначає, що вже у травні 1919-го він був працівником військового комісаріату, створеного при “славній повстанській організації, яку очолював отаман Оверко Куравський”. Ось дослівно: “Я належав до відділу військового комісаріату для доручень розпорядків по околицях, розвідки та зв'язковим по організації повстанських клітин”. Тому Лавра пізніше і назвали “одним з організаторів повстанських частин у Тарашанщині”.

Хлопець був палкий, про себе і своїх товаришів він писав: “Ми, запальні голови...” Цю самооцінку підтверджує промовистий факт його біографії: “В роках 1915 – 1916 – охотник російської армії”. Тобто пішов добровільно в царську армію захищати “отечество”. Та ще й здобув в обороні чужої батьківщини Георгіївський хрест 4-го ступеня. Тобто виявляв дива хоробрості на шкоду Україні, поневоленій деспотичною Москвою, яку не захищати, а бити треба...

Та просвітлення прийшло швидко – з Лютневою революцією 1917 року: самодержавство російське впало, й українці дістали шанс дихнути вільно і на повні груди. І, засукавши рукава, будувати власну державну оселю. І серед цих національних романтиків опинився Лавро Гнатович Кемпе з м-ка Володарки, що на Київщині.

Зі спогаду про Степана Паладійчука дізнаємося про участь автора в бою в серпні 1919 року, який мів закінчитися для них “спільною могилою”.

“У серпні того самого року більшовицька червона армія під тиском білогвардійців-денікінців із півдня, збоку Криму та Одеси, панічно відступала до Москви, і саме теренами нашого розгашування, – згадував Лавро Кемпе. – Із непевних чуток ми знали, що із заходу наступають об'єднані галицькі та «Петлюрівські» (тоді так казали) військові з'єднання. На змобілізованих наспіх селянських возах – нас біля 60-ть осіб, озброєних рушницями та двома кулеметами. Штаб на двох бричках – між членами якого був і наш комісар С. Паладійчук – вирушив ранком у бік міста Сквирі, де, за нашими відомостями, мала б бути регулярна Українська армія.

Опівдні з правого боку появилася якась кіннота – півсотня вершників... Вона раз наближалася, то знову відставала. Не знаючи, хто ми, нас не обстрілювали, – то й ми лише підганяли коней бігти швидше. По якійсь часі раптом кіннота в розсипний кинулася нас атакувати – наші ж кулеметні та рушничні постріли примусили їх звернути за горбок, але по короткім часі вони погналися за нами, і почався змаг прудкості кінських ніг, запряжених у наших возах, та вершників, і це тривало пару годин.

Десь надвечір біля села Татаринівки під Сквирою (тепер с. Оріховець Білоцерківського р-ну. – *Ред.*) наша валка розсипалася полем, а назустріч нам розпочалася стрілянина залеглою за брукованим шляхом піхоти; за нашими плечима напосідає кіннота, а в нас уже і набой обмаль... З нашого штабу через далековид пізнали за шляхом перед нами піхоту в галицьких уніформах, яка прийняла нас за ворогів – бо ми були одягнені хто в чім міг.

На моїм возі був скручений великий прапор, який доручено мені берегти. Малиновий прапор, на тлі якого Архистратиг Михайл з мечем. Мене щось спонукало той прапор розгорнути та йти у напрямі своїх; у тому ж напрямі, на певну віддаль зліва від мене шов також наш комісар Паладійчук – в уніформі галицького вояка. По нас перестали стріляти свої, а перенесли обстріл по більшовицькій кінноті, яку рідкими пострілами обстрілювали і з нашої валки. Кіннота заметушила-ся, декілька з них ще погальопувало в нашу сторону, але під ясным обстрілом нашої піхоти швидко завернули і зникли за пагорбами. Була то радісна зустріч зі своїми”.

Так що Лавра Кемпе на порозі його 18-ліття – і Степана Паладійчука та все козацьке товариство – врятував малиновий прапор з архистратигом Михайлом...

Лавро Кемпе – учасник Першого зимового походу в лавах 1-го кінного полку Чорних запорожців. До 1-ї сотні його прийнято 11 лютого 1920 року. Полк був бойовий, мав багато перемог над червоними та білими москалями. “Поява чорних списів, сіючи жах у лавах ворожих, удесятеро скріплювала сили наших знеможених частин, – згадував юнак з Володарки, – і перемога у великій більшості була за нами”. Девізом полку, а отже й Лавра Кемпе, було: “Перемога або смерть”!

Лавро – учасник переможного бою під Вознесенськом у квітні 1920 року. Саме чорні запорожці відчайдушною атакою “відкрили дорогу до Вознесенська та його скарбів”.

І все ж подвиги полку Чорних запорожців та інших частин Армії УНР не привели до перемоги, – Росія виявилася сильнішою.

Хоробре козацтво опинилося в польських таборах для інтернованих. І тут заграв інший талант Лавра Кемпе. “В Каліші, в таборі полонених, [він] виявив театральні здібності і там їх поглибив”, – писав Михайло Марунчак.

“Мистецьку кар'єру почав [Лавро Кемпе] ще воляком УНР... 1921 року він вступив у Сосновиці (Польща) до Державного прифронтового театру під керівництвом [Платона] Кречета. Від 1921-го виступав на сценах українських мандрівних театрів Галичини, а з 1925-го – в Українському театрі Ніни Бойко, згодом – Українському придніпрянському театрі під керівництвом Ольги Міткевич та у «Просвітанському театрі» Львова (1927 – 1928)”.

14 серпня 1927 р. в Лавра Кемпе народилася донечка Віра. Батькові в серпні ось-ось мало виповнитися 26, а мамі – акторці Клавдії Радванської із Бродів – було 18 (Віра згодом стала вихованкою таємного Пласту, курінною в легальних

Виховних спільнотах української молоді, створених Пластом під час Другої світової війни, стала й письменницею; у заміжжі з Романом Плавуцаком вона привела у світ Уляну і Тетяну).

У 1928 – 1929 рр. (з перервою) Лавро Кемпе виступав в Українському народному театрі ім. Івана Тобілевича в Станиславові (тепер Івано-Франківськ), у 1929 – 1930 рр. – у мандрівному театрі Йосифа Стадника, у 1930-х – в українських театрах Панаса Карабіневича та О. Залеського на Волині. Очолював аматорський театр у Старому Самборі (1933 – 1935).

Від 1935 р. Лавро Кемпе працював в Українському народному театрі ім. Івана Тобілевича, а в 1939 – 1940 рр. – у Львівському театрі ім. Лесі Українки.

Історик Михайло Марунчак резюмував: “Брав участь у всіх фазах розвитку об'їздових театрів Захід. України. Був каталізатором сполуки (об'єднання. – *Ред.*) театрів «Заграва» та ім. Івана Тобілевича в один театр ім. І. Котляревського (у 1938 р. – *Ред.*). В рр. 1940 – 1944 працював в театрі ім. Івана Франка у Станиславові”.

Після Другої світової війни Лавро Кемпе мешкав у таборі переміщених осіб у Ляндеку (Австрія), працював у таборовому театрі з Йосипом Гіряком та Олімпією Добровольською.

1948 року у проєкті нагородного листа на підвищення підстаршин (для філії Союзу українських ветеранів у Ляндеку, Австрія) Лавро Кемпе зазначив, що в 1920 р. в Кам'янці-Подільському навчався в Юнацькій школі, а його “підстаршинське звання – вершник”. Звичайно, такого звання не існувало, але самоозначення цікаве. Вершник!

1948 року Лавро виїхав до Канади. Працював актором і режисером. “В Торонті поринув в організоване життя укр. театру, – писав Михайло Марунчак. – Поставив такі вистави, як «Лісова пісня», «Катерина», «Украдене щастя», «Шаріка», «Гуцулка Ксеня», «Король стрільців» та багато інших. Написав скрипт (сценарій. – *Ред.*) і був режисером фільму «Скарби України», що його фінансував д-р А. [нтін] Вахна”.

За участь у Визвольній боротьбі Лавро Кемпе нагороджений Хрестом Симона Петлюри (ч. 2647).

Помер чорний запорожець 27 січня 1981 р. в Торонто в Канаді. Наступного дня в Романа Ковалю, співавтора цього нариса, народився син Євген, згодом – старший лейтенант ЗСУ, оборонець Авдіївки в лавах 110-ї бригади ім. Марка Безручка...

У некролозі у “Вістях комбатанта” Лавра Кемпе названо “наймолодшим воїном Армії УНР” та “видатним актором і режисером”. “Наймоłodшим воїном Армії УНР” Лавро Кемпе не був, у нашій книжці можна прочитати і про молодших вояків, – але це не применшує його роль у Визвольній боротьбі.

Поховали старого козака на цвинтарі Йорк у Торонто.

Його дочка Віра Ке (Кемпе) померла 2019 року. На її могилі викарбувано: “Не плач, бо це минуло, посміхнись, бо це було”. А біля дат життя і смерті її чоловіка Романа Плавуцака із-під Сяніка (15.07.1924 – 12.12.2011) написано: “Тобі, Україно, і перший подих, і останній”.

Обидва підписи пасують і до резюме життя Лавра Кемпе, який усього себе віддав на службу Україні – і як вояк, і як митець.

Роман КОВАЛЬ, Юрій ЮЗИЧ

ІСТОРІЯ ПОВТОРЮЄТЬСЯ, ЖИТТЯ НЕПОВТОРНЕ

1. Переповнене серце виливається словами або сльозами.
2. Знання нам коштують дорого, але невігластво – дорожче.
3. На деякі вершини здатні піднятися лише плазуни.
4. Всі ми – раби своїх ілюзій, і лише мудреці – господарі.
5. Розум – інструмент пізнання, інстинкт – розуміння.
6. Поезія – оаза в пустелі прози життя.
7. Чим більше ти перебільшуєш свої сили, тим частіше вони тебе зраджують.
8. Всю правду про себе не варто відкривати навіть самому собі.
9. Знак запитання – це окличний знак, що зігнувся під вагою досвіду.
10. І маленький гвинтик може стати причиною великої аварії, якщо його нема в потрібному місці.
11. Примножуй впертістю свої сили і можливості.
12. Пізнаючи самого себе, не втрачай почуття гумору.
13. Ілюзія, у яку вірять мільйони, – більше, ніж реальність.
14. Свої люди у президента мають бути всюди, і насамперед на чолі опозиції.
15. Чим опозиція конструктивніша, тим вона вгодованіша.
16. Бути чесним не значить бути вкрай відвертим.
17. Віра рятує душу, недовірливість – шкуру.
18. Хто визначає правила гри, той зазвичай виграє.

19. Багато що здається неможливим. Але неможливе потребує трохи більше зусиль.
20. Нав'язавши супротивнику свої правила гри, ти вже на шляху до перемоги.
21. Найцікавіше в історії – це її табуйовані версії.
22. Істина в небезпеці не тоді, коли її заперечують, а тоді, коли її творчо спотворюють.
23. Культура починається із заборон, мистецтво – з прагнення до забороненого.
24. Не страшно померти, страшно помирати.
25. Історія повторюється, життя неповторне.

Андрій КОВАЛЬ, історик (1956 – 2022)

У КРИВАВИЙ ГЕРЦЬ

В лісі понад яром – гайдамацький хрест.
Звідти йшли повстанці боронити честь.
З ними дужий Гонта й мужний Залізняк
їхали громити вражих посіпак.

Ватажки сказали: “Ідемо на ви!” –
бо повіддавали лихварям церкви,
зловорожі діти, хай би їм і грець...
Вирушали хлопці у кривавий герць.

Билися завзято славні молодці
(ще їх оспівують у піснях митці),
та про підлу зраду знати не могли,
бо правдиві душі – лицарі-орли.

Гонту закували й віддали на смерть
москалі полякам. Крові всюди
вщертъ...
Та живуть герої в пам'яті століть –
пам'ятник величний в Умані стоїть.

Юрій КИСЕЛЬОВ

м. Умань
На світлині – “Гайдамака” Івана Марчука.

КНИЖКОВА КРАМНИЦЯ “ОТАМАНІЯ”

Книги Історичного клубу “Холодний Яр” можна придбати через крамницю “Отаманія”. Ось тут: <http://otamania.in.ua>

ПІДТРИМУЙТЕ НАС

Патреон Романа Ковалю: <https://www.patreon.com/c/kovalroman>

Сердечно дякуємо за підтримку газети “Незборима нація”!

Леонід ІСАКОВ – 300 грн

Ігор СМЕТАНСЬКИЙ (Калуш) – 500 грн

Іван КАЧУРИК (Хмельницький) – 500 грн

Юрій БОТНАР (Черкаси) – 1000 грн

Яна ПЯТКІНА (Путівка) – 2000 грн

Олександр РИЖЕНКО (Київ) – 3000 грн.

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Наш індекс – 33545.

Індекс 87415 – для передплатників Донецької та Луганської областей.

Ціна на півроку – 132 грн.

Часопис ОУН.

Передплатний індекс 30504.

Ціна 744 грн.

АРХІВ ГАЗЕТИ

“НЕЗБОРИМА НАЦІЯ”

Тут можна переглянути архів НН: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Nezboryma_Natsia

Редактор

Роман Коваль

Верстка

Анна Воловник

Коректор

Надія Овчарук

Інформаційне забезпечення
Микола Владзімірський,
Владислав Карпенко,

Технічний директор
Максим Селюзкін

Адреса для листування
03049, Київ, вул. генерала
Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14.
Тел./факс: 242-47-38
kovalroman1@gmail.com
ФБ: Roman Koval

Редакція залишає за собою
право редагувати
та скорочувати тексти.
Наклад 1000 примірників.

Видруковано 28.07.2026 р.
ТОВ “Прес Корпойшн Лімітед”
Номер замовлення 26 89 08

Ідентифікатор медіа:
R30-03637

Засновник
Роман Миколайович
Коваль

[HTTP://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/](http://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/)

“Незборима нація” – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України